

ЛЕКАР РАДИВОЈ СИМОНОВИЋ - СЛЕДБЕНИК И САРАДНИК ЈОВАНА ЦВИЈИЋА

Радивој Симоновић је био лекар и здравствени просветитељ. Проучавао је здравље народа у склопу утицаја окружујуће природне и друштвене средине, приближивши се погледима Јована Цвијића. Проучавао је и снимао крашке, а нарочито планинске пределе. Био је мајстор уметничке фотографије. Илустровао је нека Цвијићева дела. Суделовао је у разграничењу наше земље са Мађарском.

Кључне речи : Радивој Симоновић, истраживања, географија, етнологија.

Доктор Радивој Симоновић је мало познат данашњим научним радницима, а поготову широј интелектуалној јавности наше земље. Он је, међутим, од краја прошлог века па све до Другог светског рата био познат и поштован широм Војводине а делом и изван ње. Био је јавни радник, али и научник који је својим књигама и чланцима задужио антропогеографију, делимично геоморфологију, етнологију, историју, социологију и економију, а нарочито медицину. Уз то, уживао је у путовању по најзабитијим деловима јужнословенских земаља, нарочито по љутом красу и динарским планинама, у снимању природних реткости и етнографских мотива и у изради извршних фотографија различитог формата. При избору праваца истраживачких путовања управљао се по Цвијићевим научним студијама и монографијама. Кад се почео уносити у фотографско снимање, уносио се и у Цвијићеве радове, па је временом прешао на "тематску фотографију". Систематски је снимао све површинске крашке облике, следе долине, поноре, кањоне, клисуре, превоје, преседлине, планинске врхове разних облика, котлине, врела, морске заливе, облике селективне абразије на морској обали, итд. Као страсни планинар, препешачио је више динарских планина, уживао у разгледању и снимању катуна, катунских колиба, скромног покућства у тим колибама, ношње сточара и у разговорима с народом.

Таквим својим радом др Радивој Симоновић је све више привлачио пажњу неких знаменитих људи свога времена: Лазе Костића, Ника Жупанића, а нарочито Јована Цвијића, који се временом с њим спријатељио и успоставио тесну сарадњу.

Подаци о животном путу др Радивоја Симоновића. - Овај велики прегалац родио се 17. августа 1858. године у сремском селу Лединци, а умро 21. јула 1950. године у Сомбору. Као да је неумитна судбина, ослоњена на организам очврслог путника и истраживача, предодредила догочност овог човека, који је, уз Лазу Костића, својевре-

мено био најугледнији Сомборац. Основну школу Симоновић је завршио у Сремској Каменици, а српску гимназију у Новом Саду. Боравећи у детињству у Сремској Каменици, код свог деде Трифуна Јокића, он се често сретао са Лазом Костићем. Одатле је за време школских распуста правио екскурзије по Фрушкој гори и у њима веома уживао. Управо су те фрушкогорске екскурзије пресудно утицале на његово касније дуготрајно везивање за планине, планинце и њихов живот. Студије медицине завршио је у Бечу, где се крајем XIX и почетком XX века већ била афирмисала „бечка медицинска школа“ као једна од најбољих у Европи. За време студија често је планинарио по Винервалду и суседним деловима Источних Алпа.

По завршеним студијама, службовао је, као војни лекар, најпре по Чешкој. Из Чешке је 1888. године премештен у Гацко, а потом у Невесиње. Иако је и тамо био војни лекар, лечио је и цивилно становништво јер је тада у Источној Херцеговини било мало лекара. Кад се већ тамо нашао, почео је да пешачи, у слободно време, по Прењу и Чврсноци. Те планине су га толико привлачиле да се на њих пео више пута и о њима писао у неколико махова. Из Херцеговине је прешао у Трст, где је научио италијански. Одатле је премештен у Липик и тамо је једно време службовао као бањски лекар. Године 1896. стигао је у Сомбор, где се најзад скрасио, проживео пуне 54 године, стекавши углед доброг лекара, врло образованог и честитог човека (1, 328 - 331).

Научни и стручни рад

Др Радивој Симоновић није само фотографисао планине, карактеристичне геоморфолошке појаве, катуне и народну ношњу него је и писао о ономе што је запажао, а што га је посебно занимало. До сада нам је познато да је објавио девет радова из медицине, 27 из географије и планинарства, два из етнографије, четири из историографије, пет из књижевности и 10 о разним друштвеним питањима. С друге стране, о њему је објављено девет чланака у медицинским, планинарским, историјским и другим часописима. Аутори тих чланака су лекари, историчари, историчари здравствене културе и планинари.

У медицинској науци Р. Симоновић је познат пре свега као здравствени просветитељ. Имао је срећу да се бави медицином у Сомбору, где је пре њега стварао *Константин Пејчић*, један од зачетника научне медицине у Срба и писац првог медицинског уџбеника. Као млад лекар, овде је живео и наш најпознатији здравствени просветитељ *Милан Јовановић - Батут*, иначе уредник часописа „Здравље“. Та сомборска традиција у здравствено-просветитељском раду свакако је Симоновићу била подстрек и инспирација да настави смером тих знаменитих лекара. Временом је и сâм постао цењени народни лекар, пријатељ и лекар знаменитих Сомбораца, нарочито Лазе Костића, који је умро у Бечу такорећи на Симоновићевим рукама и коме је Симоновић подигао споменик о своме трошку. Лечио је и сиротињу по градовима и на планинама, често бесплатно. Као човек широког образовања и великог лекарског искуства, народно здравље је доводио у тесну везу са окружујућом географском средином.

Овде ћемо се више задржати на Симоновићевим радовима из географије и етнографије. Од 27 радова посвећених географским појавама и планинарству посебну пажњу привлаче следећи чланци: *О шкпамама, Tektonische Urhol räume unter den Fal-*

ten-Gebirgen, Черсница, планина у Херцеговини, Прењ, планина у Херцеговини, Велебит, најлепша хрватска планина и Биоково.

Радивој Симоновић на Градини испод Либиња 1938. године

Чланак *О шкрапама* написан је на 20 страна уз стриктну примену научне апаратуре. У њему Симоновић незнатно допуњује Цвијићеву дефиницију, а уз то тумачи значење у народу појмова "шкрапе" и „грижине“. Даје и преглед историје проучавања шкрапа од 1708. до 1909. године, наводећи 23 најпознатија истраживача. Уводи термин „грижине“ уместо Цвијићевих жљобова и „бридине“ уместо чебеља. „Музге“ дефинише као „плитке паралелне бразде које се лети на суши једва виде“. За њега су „јапаге“ дубоки, „округласти, узани отвори међу стенама, на месту где се вода слива и у земљу пропада ... то су управо поникве или понори у шкрапама“ (2, 113). Симоновић, очигледно правилно објашњава постанак шкрапа - ерозивним деловањем кишнице и водених цураца који отичу низ нагибе кречњачких стена. Он сматра да су у Алпима „најлепше шкрапе на висинама, где шуме не расту, лишће не пада, где трава у пукотинама не убокори, где са голе стене ветар и вода однесу и ситне честице прашине“. Уз то се шкрапе могу стварати на снегу, леду, иловачи, у гипсу и флишу (2, 119 и 120).

Студија *Tektonische Urholräume unter den Falten-Gebirgen* (Тектонске пращупљине испод набраних планина) нема вредност као она о шкрапама. Аутор почиње од старогрчког мита о подземном свету хаду, који је у каснијим хришћанским представама изједначаван са паклом. Он подсећа да је и Данте у својој *Божанственој комедији*

представљао пакао као појаву у подземљу. Те „тектонске прашупљине“ први је, иначе, цртежом представио Картезиус (1596 - 1650). Касније су о њима писали многи аутори. Симоновић наводи и математичке доказе са клатном (оловни тег са клатном негде се нагло привлачи и клати). Аутор ипак не наводи никаква озбиљна запажања на терену нити друге чињенице које иду у прилог његовој тврдњи да испод набраних планина постоје некакве тектонске прашупљине. Његова тврдња да су „планине у изворишним областима настале касније него оне на обали“ неразумљива је а његово доказивање да реке нису биле „антеседент“ већ „постседент“ стручно ништа не значи. У тој студији није показао да довољно познаје механизме тектонских покрета и ерозивних процеса.

Симоновићеве радови о споменутим динарским планинама пружају извесну представу о морфографији, али не и о морфогенези планина. То нарочито важи за одељке о рељефу. У осталим одељцима, међутим, наилази се на знатно вредније податке и тумачења (о вегетацији, хидрографији, климатским променама с висином, плодности земљишта, биљним културама и њиховом висинском распореду, итд.). Највише и најуспешније он анализира сточарски живот на планинама: начин издига и здига, положај и тип катуна, организацију летњег живота на њима, улогу планинке или стопанице. Тиме он постепено залази и у етнографију.

Симоновић је етнографији посветио десетак радова: *О животу и обичајима Срба у Угарској*, *О становима Војвођана*, *О становима на Прењу*, *О обичајима на Чврсноци*, *О сељачким кућама у Лици и на Велебиту*, *О планинки-стопаници*, *О чобанији*, *О забави на селу* и *О фатализму код Српкиња*. Њега је највише привлачила архаичност људских станишта на нашим планинама, па је о њима радо писао и радо их фотографисао. „Кад сам ја 1903. из Обровца отишао горе у Врхпраг, па тамо видио оне примитивне станове, ја сам све играо од радости и одмах фотографирао. Мени се чинило, као да сам дошао међу Пелазге и Илире Александра Мекедонског ...“ (3, 19). Како је Симоновић описао „станове“ (катунске колибе) на Прењу 1911. године види се из следећих реченица: „На планини живе сви једнако. Станови су сасвим примитивни, већином три ниска зида од насланог камена без лијепа, немају таванице, а покривени су обично буковим даскама, које сами сељаци сјекиром отешу. На крову често лежи камење, да вјетар даске не однесе. Сваки кров прокишњава а вјетар у сваки стан има приступа. На прочељу су даске и тако ниска врата, да се човјек мора сагнути кад улази у колибу. У стану се само у средини може човјек усправити. У колиби нема никакве преграде. У зачељу стоје чабрице и шкрипови са разливеним маслом и мјехови са сиром и кајмаком. На сриједи је огњиште са плочом, на којој се хљеб пече, покривен сачом (пеквом) на којој је жеравица ... Постоља нема нигдје, лијево и десно од ватре леже сви по поду на дебелим вуненим гуњевима (бјелцима) ...“.

Радивој Симоновић је добро објашњавао избор места за летње станове или катуне на Прењу, Чврсноци, Биокову, Велебиту и још неким динарским планинама по којима се кретао. Те „смештајне објекте“ сточари су подизали у високим долинама, удолинама, долцима (вртачама равног дна под стеном или стрмом страном „где не бију громови“, увек близу живе воде, локава, језера или бар близу снежаника. Вода је пресудан чинилац опстанка и чобана и стоке, па се сточари према њој равнају кад подижу катуне и катунске колибе. Наравно, они су најзадовољнији ако могу пронаћи локалност која је не само близу воде него и близу паше и шуме. Аутор врло сликовито описује појединости из сточарења на катунима расутих по поменутих планинама:

„Увече, још док је сунце високо, догоне хајван до стана и то, прво овце и козе, да се помузу. Доста касно, догоне јањце и јариће, кад су овце и козе већ помузене. Кад јањци и јарићи дођу близу стана, онда одједном почну трчати што год брже могу, свако се жури да нађе своју мајку, да се насиса. Око стана све оживи и ври и врви. Слушати клепет и звекет звона, блекет и мекет јагањаца и јарића, гледати ту вреву, мешавину и галаму, гурање и отимање, то је за мене увек било најлепше уживање. Само сам увек жалио, што се то не може снимати. Можда ће кадгод какви вештаци и то ухватити у филм и у грамофон ..." (4, 223).

Радивој Симоновић на терену

Симоновић је придавао велики значај животу сточара на планинама, волео и ценио тај живот. Сматрао га је извором здравља („чобани су једри и здрави, покретни“), релативно лаким а привредно вредним, па и пријатним („чобани по ваздан свирају у диле, пјевају, довикују се и надвикују“). Чувајући заједно овце, упознају се момци и девојке а често склапају и бракове. Уз то је „чобанија нека врста средње школе, у којој се учи без књига. Сваки чобан на планини кад наврши 18 година, он је за живот много боље приправљен него, на пример, свршени матурант у граду ... Дај му секиру, будак и срп и све ће себи направити горе, у планини, усред шуме ..." (4, 226). А планинка или стопаница има изузетну улогу на катуну; тачније, готово све мора сама да уради: да музе и стриже овце, вари млеко, купи скоруп, мете масло, прави сир, пече

хлеб, пере и двори малу децу. Кад све поради, преде вуну или плете чарапе. Она је и учитељица и „одајитељица“. Од ње деца све науче: да слушају старије, да буду послушна и поштена; код ње она „сврше основну школу с одличним успехом и никада ни једно дете не падне на испиту“ (4, 226). Чини се да је Симоновић помало идеализовао стил живота, а нарочито патријархалне назоре сиромашних планинских сточара. Већ око 1910. године, када је боравио на Чврсници и проучавао обичаје тамошњих сточара, однос старијих и млађих у породици није био чисто патријархалан.

О животу и обичајима Срба у Угарској. - Под утицајем Цвијићевих радова а можда и по савету самог Цвијића. Симоновић је пажљиво проучавао живот и обичаје Срба у Угарској. Марљивим изучавањем научно-стручне литературе али и народног предања, он је дошао до драгоцених података о врло тешким животним приликама нашег народа крајем XVIII и током XIX века. У току XVIII века постојала су многа српска насеља по Славонији. Сеоске куће у њима биле су саграђене од земље, покривене сламом или трском, обично једноделне, без стакла на прозорима, без столова, столица пећи и кревета. Сва чељад је живела у једној одаји, најчешће окупљена око огњишта, окружена свињама и живином. Од посуђа је постојао један котао, један нож, неколико дрвених кашика и чинија из које су сви јели. Симоновић преноси следећи опис славонских села и вароши из 1777. године, који је оставио царско-краљевски саветник Ф. Таубе: „Нека нико не дође овамо да тражи лепе вароши и трговишта. У варошима је већина кућа од дрвета или земље (набоја), а покривене су трском, травом или сламом. Још пре тридесет година у целој земљи (Славонији) не беше села, него су сељачке куће раштркане биле. И ако су сад села нова, много су лошија од ових у Вестфалу и Саској. Сељачке су куће од земље, а покривене су сламом или трском, немају ни прозора од стакла а место стаклених окана разапето је платно на прозорима. Ако где год на прозору има стакло велико као шака, онда је у тој кући или богат или врло вредан газда. Куће изгледају више налик на свињце ... него на станове разумних створења. Цигани живе под земљом у рупама, над којима начине кров од сламе, а кујна им је под ведрим небом ..." (5, 203). Куће граничара су још страшније. "Њихове колебе налик су на станове америчких дивљака. У целој кући једна је одаја; кућа ипак нема ни прозора, ни огледала, ни стола, ни столице, ни пећи, ни постеље. Породице од много чланова живе у једној одаји, заједно са свињама и живином ..." (5, 203).

У Иригу, Вуковару, Илоку, Каменици, Черевиху и другим сремским насељима куће су биле „неправилно саграђене“, од којих су неке потицале из доба турске владавине у Угарској. Сеоски сокаци били су уски и криви. Симоновић бележи да су тада многа сремска села била подземна. У Голубинцима и Шимановцима постојале су и некакве подземне колибе. Срби су одреда били кметови на световним и манастирским спахилуцима. Илочки властелин Одескалки био је власник целокупног земљиште на јужним падинама Фрушке горе. Од 13 околних насеља, седам је било подигнуто на његовом поседу (Гргуревци, Радинци, Бешеново, Јазак, Ривица, Ириг и Шатринци). Православни манастири су такође имали велике поседе - прњаворе, на којима су сељаци били својеврсни кметови: калуђерски спахилуци или прњавори били су Бешеново, Нерадин, Гретег и Крушедол; њихово становништво представљало је „манастирске поданике“.

У условима великог сиромаштва, непросвећености, врло примитивне пољопривредне производње и непознавања многих биљних култура, већина сремских сељака

се веома лоше хранила. „Сремци уз ракију једу лук, а за време поста боб, грах и сочиво зачињено уљем и сирћетом..., млека и сира ретко су јели, јер су половину године строго постили. Лети су јели тикава и другог зеља, воћа и бостана, а зими су сви радо јели купуса...". Имућни Јазачани „преко зиме једу кувана јела и меса говеђа, овчија и свињска, већином сува и то обилато... док сиротиња и зими слабо кува и доста невољно живи о кукурузу, хељди и проји...". Сељацима често не дотраје прошло-годишње жито, па хлеб месе од новог, незрелог жита. Њихове жене нису умеле добро да пеку хлеб ни да готове многа јела. Лоше зготовљену храну давале су и слабој, болешљивој деци, па су она често обољевала од грознице, шкрофула, болова у цревима, водене болести и атрофије, а често од њих и умирала. Помор деце био је нарочито масован за време дуготрајног поста, јер је тада храна била најслабија. Живећи најчешће у једној просторији, укућани су се често инфицирали једни од других, па су тако читаве породице и њихове куће биле окужене. Такве куће државне комисије су морале да поруше, а део њихове грађе да спале како би се сузбила епидемија. Крајем XVIII века у Иригу је порушено и спаљено 402, у Вуковару 27, а у Нередину 26 кућа. Једна од најстрашнијих епидемија куге, која је покосила много српског народа у Срему, била је 1795. године.

Културне прилике међу сремским Србима у XVIII веку биле су жалосне. Само су попови и калуђери били писмени и унеколико образовани људи. У Сремској жупанији било је мало учитеља и неколико Срба нижих официра - граничара. Међу тамошњим Србима није било лекара, адвоката и чиновника; та су звања припадала Мађарима, Немцима и Хрватима. И православни свештеници, међутим, већином су били некултурни људи, који су од осталог народа одскакали утолико што су знали да читају, пишу и поју молитве. Ипак попови су имали велики утицај на народ, па их је аустријска а касније и аустроугарска власт често „позивала у помоћ, да утишавају народ и да га поучавају како да се брани од куге. Но народ се увек опирао и властима и поповима..." (5, 211).

Куга у Иригу појавила се усред лета 1795. године, „кад народ још није ништа имао приправљено. Сиротиња беше принуђена да за време куге иде у заслугу и да мољака имућније, те не беше могуће оделити окужене породице од неокужених. За време куге у Вуковару међу Србима је владала права глад, тако да је краљевски комесар морао за храну да се брине, јер се сиротиња почела бунити и викати хлеба“. Каква ли је тек оскудица и неправилност у исхрани била кад наступе „неродне године или кад изненада завлада куга..." (5, 213).

Симоновић преноси записе Матије Рељковића из 1762. године о лењости, алкавости и нечистоћи Срба у Срему: "Жене држе своје тело врло чисто но утолико мање мушки, који се по месец дана и дуже не пресвлаче, и не само да носе прљаво одело и кошуље, него обучени у истом оделу спавају. Коментаришући такво стање из шездесетих година XVIII века, Симоновић истиче да се као лекар уверио да је и у његово време било много примитивних појединаца који су спавали обучени. Услед телесне и кућне нечистоће било је међу сремским Србима „многа кужних болести и много краставих и шугавих“, а помиње се и један лепрозан...". Нарочито је била распрострањена шуга. Јазачки лекар Хас забележио је трагичан случај породице Јанкулић из Јаска муж, жена и двоје деце помрли су 29. и 30. јануара 1796. године. Били су шугави, па су се преко мере мазали живом, а увече се грејали поред жестоке ватре. Убрзо потом сви су помрли, па се кућа угасила. Срби у то време били су неповерљиви према лека-

рима. „У Иригу нису хтели никога да пусте у кућу ни да издаду болесне, у Нередину нису хтели ништа да раде ни дрва из шуме да носе, у Ривици нису хтели да седе код куће, у Јаску су се са оружјем у руци противили лекару и нису допуштали да болеснике односе у болницу, у Вуковару су се бунили против лекара и комесара. У многим местима и поред најстрожије забране ношаху мртве у цркву и држаху даће после погребца. У Иригу и Јаску имали су и пушке, те их је комесар дао покупити под претњом смртне казне..." (5, 215).

Симоновић тврди да су у то време сремски Срби били слаби радници и врло алкави људи. Толико су били лењи да ни дрво за огрев нису благовремено доносили из шуме, већ „сваке зиме наложе на ватру плот око куће и ограду око баште“ (5, 212). Још 1777. године, по записима С. Таубеа, било је „доста случајева *многोजенства*" међу овдашњим Србима. Било га је и раније: на црквеном сабору у Београду, одржаном 1730. године, расправљано је о многोजенству; патријарх српски Арсеније Чарнојевић упозоравао је 1689. године нека црногорска племена да се међусобно не туку и пљачкају, нити да се међусобно жене рођаци. „Немојте узимати себе за жене рођакиње и своје снахе и куме и по двије жене држати и за жива мужа жене не узимати..." (5, 211). Уз то, крајем XVIII века Срби у Срему и Славонији носили су „пола мађарска а пола турска одела“. Мушкарци су најчешће носили кожухе и црвене капе сличне фесовима. Били су одреда брадати а седели су прекрштених ногу - као Турци (5, 211).

О економским и друштвеним проблемима наше државе. - Радивој Симоновић се није бавио дневном политиком, али је, попут свог великог узора Јована Цвијића, осећао потребу да изнесе „властито мишљење о уређењу државе, друштва и нације... да каже истину о властодршцима, капиталу и капиталистима..." (6, 25). Са дубоким незадовољством писао је о друштвеним неправдама које су постојале у нашој заједници између два светска рата, свакако под утицајем идеја Светозара Милетића и Уједињене омладине српске. У ствари, на тадашње друштвене прилике гледао је са становишта социјалдемократских начела. Тако је, на пример, оцењивао ондашње покушаје модернизације пољопривреде и аграрне реформе. Он је умесно примећивао да се пољопривредне машине не исплате на ситним поседима, јер „већина наших сељака има тако мало земље да би могли и виљушкама узорати њиву, а песницом млатећи овршити жетву и још не би имали много посла..." (6, 25). Улагање страног капитала у привреду Краљевине Југославије сматрао је класичним примером „самообмане“. И трговачки биланс, по Симоновићевој оцени изнесеној 1935. године, представљао је пример самообмане.

Видови сарадње Радивоја Симоновића са Јованом Цвијићем. - Истраживач дела Радивоја Симоновића, цењени научник и лекар др Стојан Бербер пише да се Симоновић пео на Велебит двадесетак година, почев од 1903. године. Привлачности Велебита навеле су га да напише писмо Јовану Цвијићу и покуша да га убеди да проучи „геолошке тајне“ ове планине. До првог контакта између њих двојице дошло је "1904. или почетком 1905. године“. Осамосталивши се материјално као угледни сомборски лекар, Симоновић од 1903. године сваког лета крстари с малим караваном пратилаца по Велебиту, Прењу, Чврсноци, Динари, Триглаву и другим планинама, снима природне појаве и људе и прави тако добре фотографије, тако да их др Хаваш и проф. Хирц 1906, др Деген 1914. године и многи други научници, користе за илустровање својих књига. Цвијић је одмах увидео да ти снимци представљају најпогодније илустрације за наше географске часописе и монографије, али их је масовније користио

тек после Првог светског рата, односно од 1919. године. Септембра те године он је дошао у Бачку да би, као председник наше Историјско-етнографске секције на Версајској мировној конференцији, на терену размотрио проблеме разграничења са Мађарском. Симоновић је тада био председник наше комисије за разграничење са том државом, па је било природно да се састану и заједнички обаве овај узвишени али и деликатни задатак. Према неким сазнањима, они су заједно пропутовали простор између Суботице и Сомбора и помогли да се повуче државна граница. После обављеног посла, Цвијић је био драги гост у Симоновићевој кући у Сомбору.

Овим се не исцрпљује сарадња двојице стручњака и родољуба: на планинарској изложби у Другој мушкој гимназији у Београду, коју је приредило Географско друштво 18. априла 1924. године, Симоновић је изложио своје фотографије на 20 табли са по шест слика. Исте године објављено је знаменито Цвијићево дело *Геоморфологија, књига прва*, са 11 Симоновићевих фотографија у тексту и чак с фотографијом у боји на корицама књиге. Симоновић је, иначе, редовно обавештавао Цвијића о својим путовањима и слао му фотографије. Професор је врло често изражавао жељу да се сними нека појава у природи и Симоновић је одмах одлазио на снимање, слао Цвијићу или Географском друштву тражену фотографију, не желећи да је наплати. Једном је замолио Цвијића да одреди неког млађег сарадника који би му на Велебиту помогао у проучавању вртача. Цвијић је одмах одредио Миленка Филиповића, доделивши му 2 000 динара за путне трошкове. И после Цвијићеве смрти Симоновић је наставио сарадњу са Географским друштвом, у коме је држао и предавања о планинама. Географско друштво му је 1932. године објавило књижицу *Дурмитор*, са 29 изврских фотографија (1, 328 - 331).

У позним годинама Радивој Симоновић је тестаментом поконио том друштву неколико хиљада фотографија наших планина и крашких предела, међу њима и урамљене слике великог формата. Оне и данас украшавају просторије Географског института и Српског географског друштва и свакодневно нас подсећају на знаменитог стручњака, великог патриоту и честитог човека др Радивоја Симоновића.

Литература

1. С. Бербер, *Др Радивој Симоновић као сарадник Јована Цвијића* (Acta historica medicinae, pharmaciae, veterinae, бр. 1, Нови Сад 1976)
2. Р. Симоновић, *О шкrapама* (Гласник Географског друштва, Београд 1921)
3. Р. Симоновић, *Човек изнад свега. Одабрани текстови* (Приредио за штампу др Стојан Бербер, Сомбор 1978)
4. Р. Симоновић, *О обичајима на Черсници* (Човек изнад свега, Сомбор 1978)
5. Р. Симоновић, *О животу и обичајима Срба у Угарској* (Човек изнад свега, Сомбор 1978)
6. С. Бербер, *Предговор у књизи "Човек изнад свега"* (Човек изнад свега, Сомбор 1978)
7. Р. Симоновић, *Наше обожавање страног капитала је право идолопоклонство* (Човек изнад свега, Сомбор 1978)
8. Ј. Цвијић: *Из успомена и живота* (Аутобиографија и други списи, Српска књижевна задруга, коло LVIII књ. 394, Београд 1965)

THE DOCTOR RADIVOJ SIMONVIĆ - FOLLOWER AND COLLEAGUE OF JOVAN CVIJIĆ

Dr Radivoj Simonović was a famous doctor from Sombor, a public figure, explorer of mountainous and karst areas. He co operated with Jovan Cvijić in the period between 1905 and 1927. He wrote about "škrapi", fore holes below flouncing mountains and about of nature of some Dinnarian mountains (Velebit, Prenj, Čvrsnica and Biokovo), and about life of cattle raisers who lived there. Dozen of papers were devoted to life and customs of the Serbs in former Hungary, summer habituates or „katuns“ on a number of Dinnarian mountains and life of the cattle raisers there. Life of the Serbs from Srem in the 18 th and 19 th centuries, their settlements and economy were particularly written about. He found out that there were many women among them.

Similar as Jovan Cvijić did, Simonović critically showed economical life in Vojvodina between two World wars, pointing out exploitation of factory workers and peasants, progression of foreign investments and uncertain structure of our export and import. He severely criticised our school system and fought for the high school of six classes instead of eight. In the same way as Cvijić did, he was for decentralisation of the science. Together with Cvijić, he took part in state bordering with Hungary in 1919. He illustrated many geographic magazines and monographies. Among them was *Geomorphology* by Cvijić. He was also an art photographer of international reputation.